

ÖNSÖZ: BATIK GEMİYE DALMAK

*Orada bir merdiven var.
Her zaman orada o merdiven
Masumca asılı
Geminin kenarına yakın...*

*Aşağı iniyorum...
Batığı incelemeye geldim...
Verilen hasarı görmeye
Ve ortalığa saçılmış hazineleri...*

Adrienne Rich¹

Merdiveni farklı açılardan aşağı indiren 21 yazarın katkılarıyla ortaya çıktı Sekans e18. Yüzeylerden derinlere; görünmez olanı, gömülü olanı ya da görülmez kılınanın bir kısmını bulmak, anlamak ve anlatmak için 23 yazı yazdık bu sefer... Bazı yazılar sahne sahne çıktı denizin altından; bazıları filozoflar ve kuramlar eşliğinde. Batıkta geçmişin yükü, yok ediş, zulüm, ağıt, erkek egemen şiddet kadar güzellikler de var; erillik eleştirisi, eşitlik-özgürlük-adalet talebi de var. e18 keşif eyleminde ilk sırayı her zaman olduğu gibi *Eleştiri* ve *Çözümleme* başlıkları alıyor.

Sinemayı, Athena'nın parlak kalkanına benzeten **Radu Jude**'un Romanya toplumunu sarkastik bir biçimde eleştirdiği filmi *Kaçık Porno*'yu **Gökhan Gökdoğan** bölüm bölüm ayrıntılı olarak analiz ettikten sonra filmin sonuyla ilgili eleştirisini getiriyor. **Yalçın Savuran**, "Yeni Dünya Düzeninde Hayatta Kalmak" yazısında **Kelly Reichardt**'ın *İlk İnek* filmi çözümüyor, vasatlık iktidarını eleştiriyor ve *yeterince* kavramının önemine vurgu yapıyor. **Yasin Dereli**, **Pelin Esmer**'in *İşe Yarar Bir Şey* filmi göstergebilimsel açıdan çözümüyor.

İlker Mutlu, **Francis Ford Coppola**'nın bu yıl 50. Yaşını kutlayan 175 dakikalık filmi *Baba/The Godfather*'ın unutulmaz sahnelerini, repliklerini, müziklerini hatırlatarak filmi anıyor. **Mutlu** ayrıca 2022'nin Ocak ve Şubat aylarında arka arkaya kaybettiğimiz **Fatma Girik** ve **İrfan Atasoy**'u **Yılmaz Güney** paydasında buluştukları filmler aracılığıyla anıyor. Son olarak **Mutlu**, geçen sayılarda başladığı Türkiye Sinema Sektörü Tarihi serisinin üçüncü yazısında **İpekçi** ailesine odaklanıyor. **İpekçi** ailesinin Selanik'te başlayan, sinema işletmeciliğinden film

¹ Adrienne Rich, *The Fact of a Doorframe*'den (New York: Norton, 1984, s. 162) aktaran Clarissa Pinkola Estés, *Kurtlarla Koşan Kadınlar* (İstanbul: Ayırntı Yayınları, 2021, s. 315).

dağıtımcılığına evrilen sinema serüvenlerinin film yapımcılığı noktasında son bulmasının nedenlerinin birinin de Varlık Vergisi olduğu bilgisini ekliyor.

Sekans'ın bu sayısında 100. Yaşı kutlanan film, dünya belgesel sinema tarihinde oldukça tartışmalı bir yere sahip olan **Robert J. Flaherty**'nin *Kuzeyli Nanook* belgeseli oluyor. *Katılımcı belgesel* kadar *doğrudan sinemaya* da ilham olmuş olan 1922 yapımı *Kuzeyli Nanook*'un yönetmeni **Flaherty** de 1995 yılında bir belgesel film festivaline ilham oluyor. Adı *Flahertiana Belgesel Film Festivali* olan festivalin ödülleri de "Nanook" adını taşıyor ve 2021 İkinci Gümüş Nanook Ödülü'nü, **Ahmet Necdet Çupur**'un *Yaramaz Çocuklar* isimli belgeseli kazanıyor. Hoş bir tesadüfle de **Handal Erdil**, sekansın bu sayısında *Yaramaz Çocuklar* belgeseli hakkında yönetmen **Ahmet Necdet Çupur** ile bir söyleşi gerçekleştiriyor. 20 yıl önce eğitimine devam etmek için ayrıldığı köyüne dönerek kamerasını kendi ailesine çeviren **Çupur**, Nanook Ödülü dışında da birçok ulusal ve uluslararası ödüller alıyor. Söyleşide **Ahmet Necdet Çupur**, ebeveynlerinin otoritesini sarsan *yaramaz çocuklar*, otoriter ve muhafazakâr baba, anne-kız tartışmaları hakkındaki bütün soruları büyük bir içtenlikle ve ayrıntılı olarak cevaplıyor.

Bir Film Bir Yönetmen başlığı altında **Erdem İlic**; **Deleuze** ve **Guattari**'nin sosyal bilimler literatürüne armağan ettiği *yurtsuzlaşma* kavramı ve bu kavramla bir arada işlediğini söylediği *yeniden-yurtlandırma* kavramına odaklanarak **Ali Özel**'in *Bozkır* filmi yorumluyor. **Mine Tezgiden**, yönetmen **Kayahan Kaya** ile, **Kaya**'nın -bu Nisan ayında 108 yaşına giren- ünlü şair **Orhan Veli** hakkında çektiği kısa animasyon filmi *Peşimdeki Polis* hakkında bir söyleşi yapıyor. Çok sevdiği **Orhan Veli**'ye şiirlerini gösterme derdinde olan genç bir şair adayına ilişkin bir anekdotu odak alan film kadar söyleşi de çok içten. **Murat Elmas**, politik sinemanın politikası üzerine bir deneme kaleme alırken, **Sevcan Sönmez**, **Jim Jarmusch** sinemasını kent ekseninde analiz ediyor.

Sekans'ın bu sayısında *Belgesel* bölümü çok özel; çünkü bölümdeki her iki yazı da **Hrant Dink**'in sözlerine odaklanan *Hafıza Yetersiz* filmi üzerine. Bütün hayatı boyunca Türkiyeli bir Ermeni olarak kendini, Ermeni halkına olan bağlılığını, Türk halkına olan sevgisini, halkların kardeşliğini imkân bulduğu her ortamda anlatmaya çalışmıştı **Hrant Dink**. Barış istediği için öldürülüşünün 15. Yıldönümünde, **Hrant**'ın arkadaşı belgesel sinemacı ve yazar **Ümit Kıvanç**, "Bu belgeseli yapmadan şu dünyadan gitsem gözüm açık giderdim" dediği *Hafıza Yetersiz*'de üst ses olarak sadece **Hrant**'in sözlerini dinletiyor izleyicilere. **Kıvanç**, **Hrant**'in sözünün önüne hiçbir şeyin geçmemesine çok önem veriyor; zaten **Hrant** Ermeni sorununu adeta sesli bir kitap gibi anlatıyor, diyor. **Savaş Çoban** "*Hafıza*

Yetersiz, Unutma İmkânsız” adlı yazısında. Belgeselde **Hrant**’ın sanki gökyüzünden yanı başımıza inip bizimle sohbet edercesine bize kendini ve mücadelesini tekrar anlattığını ifade ediyor. **Savaş, Kıvanç**’ın, bizlere **Hrant**’ın sözlerini hatırlatarak hafızamızı tazelediğini ve **Hrant**’ı tanımayan gençlere ve gelecek nesillere onu tanımalarını sağlayacak harika bir belgesel ortaya koyduğunu söylüyor. **Can Öktemer** ise “Hrant’ın Sözü, Hatırlamanın İmkânları” adlı yazısında **Ümit Kıvanç**’ın *Hafıza Yetersiz* belgeselinin, klasik belgesel anlatılarının dışına çıkıp bellekle doğrudan bir ilişki kurduğunu söylüyor. Türkiye’nin geçmişle yüzleşememe deneyimini melankolik bir paradoksa benzeten **Öktemer**, belgeseli **Alison Landsberg**’in *protez bellek* kavramı ve **Roland Barthes**’in *studium* ve *punctum* kavramlarıyla yorumluyor.

Yetkin Işık, çok kültürlü Mardin’in virane hale gelmiş bir Süryani köyünde geçen *Kapı* filminde yok ediş/yok oluş/kayıp temaları üzerinden kültürel mirasın önemine değiniyor. Filmin; kaybedilen oğula, kopmak zorunda kalınan geçmişe ve daha genel olarak Türkiye’nin hızla değiştiği süreçte kaybettiklerine dair bir ağıt olduğunu söyleyen **Işık**, günümüz Türkiye toplumundaki medeniyet kaybına ve değerler yoksullaşmasına dikkat çekiyor. Kadim Anadolu kültürleri Ermeniler, Ezidiler, Rumların bilgi birikimleri, edebiyatları, kültürlerinin imparatorluktan ulus-devlete geçiş sürecinde milliyetçiliğin homojen toplum rüyasına, büyük güçlere, büyük hırslara, büyük korkulara kurban verildiği yorumunu yapıyor. **Işık**, son olarak, şiddetin tek gerçek olduğu bir coğrafyada *ötekinin* kaybının *bizim* de eksilmemiz anlamına geldiğini söylüyor ve *Kapı* filminin birçok dilin, kültürün yaşadığı *yok olma* kaygısına rağmen hayatta kalma çabasının bir örneği olarak Mezopotamya’nın ve Anadolu’nun çok eski toplumlarından biri olan Süryanilerin varlıklarını sürdürme çabasını aktarabildiğini söylüyor.

Sekans’ın bu sayısının dosya konusu ise toplumsal cinsiyet farklılığını, kadın bakış açısıyla sunan ve cinsiyetler arasındaki asimetric iktidar ilişkisine her daim eleştirel bir farkındalık getiren **Jane Campion** sineması. **Onur Keşaplı**, **Jane Campion**’ın sanatsal özgürlüğü, dışavurumu ve hudut bilmezliğiyle estetik modernizmin sağladığı özerkliğe ve uzama yaslandığını ifade ettiği dört kısa filmini yorumluyor. **Dilek Bayık**, bir **Jane Campion** polisiyesi olan *Top of the Lake* dizisinin birinci sezonunu, kadın karakterler ve polisiye tür bağlamında irdeliyor. **Çiçek Coşkun**, kadın bir anlatıcı/dış ses bağlamında *Masamdaki Melek* filmini yorumluyor. **Murat Çağiltay**, **Jane Campion**’ın polisiye kara film estetiğini ve dilini dönüştürdüğünü düşündüğü filmi *Tutku Esirleri*’nin anlaşılmasını yönlere odaklanıyor. **Dilara Balcı** feminist film, erillik, feminist sinemada erkek

imgesi konularına ayrıntılı örneklerle değindikten sonra **Piyano** filmindeki erkeklikleri yorumluyor. **Recep Özdaş**, bu yıl 94. Akademi Ödül töreninde En İyi Yönetmen Ödülü'nü alan **Jane Campion**'ın **The Power of the Dog** filmini eleştirel erkeklik kapsamında açmıyor. **Nurten Bayraktar** ve **Süleyman Bölükbaş** ise "Jane Campion yeni queer yönetmen mi?" sorusuna cevap ararken queer kuram ve queer sinemanın tarihçesine de kapsamlı olarak yer veriyor. Dosyanın son yazısı ise, **Campion**'ın kısa filmi **Lady Bug** üzerinden bütün bir **Campion** filmografisine feminist bir bakışla bakıyor.

Sonuç olarak filmler aracılığıyla denizin altındaki batıkta karşılaştığımız zenginlikler, gizli hazineler ya da öğrendiğimiz acı gerçeklerden sonra yeryüzünde süregiden *vasatlık iktidarına* nasıl direneceğiz peki? **Yalçın Savuran** hocanın yazısında alıntıladığı **Deneault**'nun önerisi bence çok anlamlı:

Önce sizi davet ettikleri açık sofraya oturmayacaksınız, sizi oyuna sokmak için devreye koydukları cezbedici ufak şeylere direneceksiniz. Hayır diyeceksiniz. Hayır, bu göreve gelmeyeceğim; hayır bu terfiyi kabul etmeyeceğim; şu avantajdan ya da şu ödülün imtina edeceğim, çünkü zehirli. Bu anlamda direnmek, çileye girmektir, kolay değil. Kültüre ve entelektüel göndermelere dönmek de aynı şekilde bir gereklilik. Tekrar okumaya, düşünmeye, günümüzde hiçbir anlamları yokmuş gibi elimizin tersiyle itilen kavramların değerini vurgulamaya koyulursak; artık anlamın kalmadığı yere tekrar anlam zerk edersek, marjinal kalma pahasına, siyaseten ilerleme katedilir. Bugün bizzat dile saldırılıyor olması bir tesadüf değil. O dili tekrar kurmamız gerekli.

Bu dili kurarken de eşitsizlikleri doğallaştıran, meşrulaştıran kanonik ataerkil anlatılar ve yapıların yerine yerleşik güç ilişkilerince belirlenmemiş yeni yapılar ve anlatma şekilleri aramaya devam etmek gerek. Bu sayının sonunda, merdivenlerimizle yukarı çıkardığımız mutlak otorite konumunda bulunan toplumsal yapıları, kimlikleri, toplumsal cinsiyet rollerini eşitsizce belirleme gücüne sahip olan ayrımcı, baskıcı, sessizleştiren ideolojik söylemleri ve anlatıları sorgulamaya, geçersiz kılmaya devam etmeyi umuyoruz. Ayrımcı ve ötekileştirici bir sistemde kendilerini gerçekleştirmelerine ve seslerini duyurmalarına izin verilmeyenlerin yok sayılmalarına, baskıcı kanona meydan okuyoruz, boyun eğmiyoruz.

Yeni denizlere açılma ve yeni batık keşiflerinde çoğalan merdivenlerle görüşmek dileğiyle...

Süheyla Tolunay İşlek